

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 17 2 ● 2018

Plaatstrouw

Hoe plaatstrouw is de fitis? Tien jaar ringonderzoek in het Zwanenwater geeft inzicht in dit fenomeen.

● Geringde fitis.

De fitis is één van de talrijkste broedvogels in ons land. Het is een trekvogel die overwintert in Afrika ten zuiden van de Sahara. Bij veel soorten vogels keren de volwassen dieren terug naar het gebied waar zij het vorig jaar hebben gebroed, maar er zijn ook soorten, zoals de barmsijs, waar dit minder het geval is. Ook tweedejaars vogels keren vaak terug naar het gebied waar zij geboren zijn (Greenwood, 1980). Over de fitis zijn onderzoeken gedaan in Engeland, Zweden en Finland. De resultaten van deze onderzoeken laten zien dat er veel verschillen bestaan tussen de populaties van de fitis. Dit stukje gaat over de resultaten van onderzoek naar plaatstrouw van de fitis in het Zwanenwater.

Studiegebied en methoden

Het Zwanenwater, gelegen tussen Petten en Callantsoog, is een 570 ha groot duingebied. Het gebied bestaat uit duinen, heiden, moerassen, bossen en struwelen van wilg, berk

vetgraad en rui. Als het weer het toeliet, werden de netten minstens eenmaal per week op vaste locaties geopend van eind maart tot half november. In totaal werden er 3.635 fitissen gevangen en geringd. Vanaf de tweede decade van maart

Er was een groot verschil tussen de seksen

en els. De fitis broedt in aantallen schommelend tussen de 230 en 395 paar, dat is tussen de 40 en 69 paar per km². Van 2008-2017 werden fitissen gevangen met behulp van mistnetten, zonder gebruik te maken van geluid als lokmiddel. De netten staan ieder jaar op dezelfde plek. Van de gevangen vogels werden biometrische gegevens verzameld zoals vleugellengte, gewicht,

kunnen de eerste fitissen worden waargenomen. De meeste vogels arriveren in april en mei. De mannetjes arriveren een week tot 10 dagen eerder dan de wijfjes. We weten niet of ze op het zelfde tijdstip uit Afrika vertrekken. Het zou kunnen zijn dat de mannetjes meer haast hebben om zo snel mogelijk een territorium te bezetten. Ook is het niet uitgesloten dat mannetjes door

van de fitis

● *Gevangen in een mistnet.*

hun gemiddeld drie mm langere vleugels sneller trekken. Zoals ook in andere studies bleek, waren in het voorjaar de wijfjes moeilijker te vangen dan de mannetjes. Dit komt vermoedelijk doordat de eerder arriverende mannetjes langer in het terrein zijn en dan zeer mobiel zijn, druk met het bezetten en verdedigen van hun territorium. De wijfjes beginnen direct na aankomst met het bouwen van een nest en het leggen van eieren. Hun nest ligt op de grond, goed verscholen tussen hoge vegetatie.

Plaatstrouw van de jongen aan het geboortegebied

Vanaf eind mei-begin juni vliegen de eerste fitissen uit. Zij voltooien dan hun eerste verenkleed, dat

opvallend geler is dan dat van de volwassen vogels. Een ander kenmerk om hen te onderscheiden van de volwassen vogels is het versleten verenkleed van de volwassen vogels, dat in deze tijd wordt vervangen door een complete rui van zowel lichaamsveren als alle slagpennen en staartpennen. De geslachtsverhouding van de seksen in de vangsten in deze periode is vrijwel gelijk. Dit in tegenstelling tot de vangsten in het voorjaar.

Om de plaatstrouw te berekenen zijn alleen de gegevens van die fitissen gebruikt die gevangen werden voor 1 september. Dit om zoveel mogelijk te voorkomen dat er veel doortrekkers uit andere gebieden in de analyse zouden worden betrokken. Van de 2.196 tussen eind mei en

1 september geringde eerstejaars fitissen werden er 191 (8,7%) in latere jaren teruggevangen. Er was een groot verschil tussen de seksen: 148 mannetjes (6,7%) en 43 wijfjes (1,9%). In tegenstelling tot het voorjaar is de geslachtsverhouding van de in de zomer gevangen juveniele fitissen vrijwel gelijk; dat kan dus niet dit verschil verklaren. Het is daarom aannemelijk dat de jonge mannetjes meer plaatstrouw zijn aan hun geboortegebied dan de wijfjes. Deze cijfers komen goed overeen met die van Norman (1978) van 8,9% en 4,9%. Slecht weer in de weken direct na het uitvliegen hebben een grote uitwerking op de overleving. Ook tijdens de reis naar Afrika kunnen in sommige jaren enorme verliezen optreden. ►

● *Geringde fitis.*

● *Tabel*

Leeftijd	2 kj	3 kj	4 kj	5 kj	6 kj
Aantal	191	29	5	1	1
Percentage	84	13	2,2	0,4	0,4

Vergeleken met een Zweedse studie (Cuadrado & Hasselquist, 1994) is het een hoog percentage: zij geven voor in Noordwest-Zweden geringde juveniele fitissen een terugmeldingspercentage van 0,088% (6 van de 6.945) en voor Zuid-Zweden een percentage van 0,7% (15 van de 2.080).

Plaatstrouw van de als volwassen geringde fitissen

Van de 505 als volwassen geringde mannelijke fitissen werden er 109 (21,6%) in latere jaren teruggevangen. Van de 343 wijfjes werden er 22 (6,4%) teruggevangen. Ook hier lijkt het dat de mannetjes trouwer aan hun broedgebied zijn dan de

De Engelsen berekenden 36% voor de mannetjes en 23% voor de wijfjes (Lawn, 1983). Voor Finland geeft Tiainen (1983) respectievelijk 37% en 17%. Per studiegebied zijn er dus grote verschillen. In een andere studie uit Engeland bleek dat in de twee gebieden met de hoogste broeddichtheden (34 en 36 paar per km²) de terugvangsten van de mannetjes hoger waren (43% en 41%) dan in twee gebieden met dichtheden van 9 en 13 paar per km². Hier waren de terugvangsten 28% en 14% (Norman, 1978). De kwaliteit van het biotoop is een waarschijnlijke oorzaak van deze verschillen. In de voornoemde Zweedse studie waren de cijfers aanzienlijk lager:

hun tweede kalenderjaar (zie tabel). Slechts 16% maakt meer dan één keer de reis naar Afrika.

Dankwoord

Wij danken de beheerder van het Zwanenwater, Natuurmonumenten, voor de toestemming voor het ringen van vogels in dit reservaat. Jaap Beers assisteerde ons op veel vangdagen.

Fred Koning
fredjkoning@gmail.com
Peter Spannenburg
pc.spannenburg@quicknet.nl

Per studiegebied zijn er grote verschillen, maar mannetjes worden vaker teruggevangen dan wijfjes

wijfjes. Deze cijfers werden sterk beïnvloed door het rooien van enkele hectares grauwe wilgen in de winters van 2011 en 2012. Voor het rooien (2009 t/m 2012) waren onze cijfers voor de mannetjes 33%, 21%, 50% en 28% (gemiddeld 34%); na het rooien slechts 7% en 2%. De laatste jaren loopt dit weer op naar normalere waarden. Als we de situatie voor het rooien van de bosjes vergelijken met de resultaten in het zuiden van Engeland lagen de cijfers voor de mannetjes ongeveer gelijk, maar voor de wijfjes lager.

het terugmeldingspercentage voor adulten was 4,8% in het noorden en 8,4% in het zuiden. Er werd in deze studie geen onderscheid gemaakt tussen de geslachten.

Opbouw van de broedpopulatie

Deze vangresultaten geven ons een aardig inzicht in de opbouw van de broedpopulatie. Hiervoor zijn alleen vogels gebruikt waarvan we het geboortejaar kenden (227 exemplaren). Het merendeel van de broedvogels bestaat uit vogels in

Literatuur

- CUADRADO, M. & D. HASSELQUIST, 1994. Age-related difference in return rate of Willow Warblers *Phylloscopus trochilus* at two breeding sites in Sweden. *Ornis Fennica* 71: 137-143.
- GREENWOOD, P.J., 1980. Mating systems, philopatry and dispersal in birds and mammals. *Anim. Behav.* 28: 1140-1162.
- LAWN, M.R., 1994. Site fidelity and annual survival of territorial male Willow Warblers *Phylloscopus trochilus* at four adjacent sites in Surrey. *Ring. & Migration* 15: 1-7.
- NORMAN, S.C., 1978. Survival and mortality rates of adult Willow warblers. *South Cleveland Ringing Group Annual report* 1978: 20-21.
- TIAINEN, J., 1983. Dynamics of a Local Population of the Willow Warbler *Phylloscopus trochilus* in Southern Finland. *Ornis Scandinavica* 14(1): 1-15.